

2° *Debet esse membris opposita*, quia in tantum ea jure separantur, in quantum se excludunt; v. g. haud rectè dices : Orbis dividitur in Europam, Asiam, Africam, Americam, Oceaniam et Galliam, quum Gallia sit pars Europæ.

3° *Debet esse ordinata*; scilicet primò partes totius universaliores declarandæ sunt, et ipsæ iterum dispescendæ in alias quas sub se habent, donec ad species infimas perveniantur. Exemplum hujusmodi divisionis et subdivisionis habes eam quam attulimus suprâ (n. 175) generum ac specierum partitionem atque ordinationem, juxta tabulam Porphyrii. Ratio illius regulæ est quòd ordini logico favet, ducto ab universalioribus initio, et præterea cuique rei suum, qui deceat, locum præfinit.

§ III. — De utilitate divisionis.

191. 1° Divisio necessaria est ad instituendam sinceram *analysim rerum*; omnis res in naturâ existens complexam seu compositam sese exhibet; quare secernantur oportet, ante omnia, variæ illius partes, aut saltem varii aspectus quibus sigillatim studendum erit. Hoc autem præstat divisio.

2° Necessaria est ad statuendum *ordinem* cum in rebus, tum in cognitionibus; eas enim primò ab invicem separat, et deinde suum cuique in toto locum assignat. Unde in scientiis præsertim *naturalibus* munus ingens exercent certæ rerum in classes (1) varias distributiones.

3° Demum *æquivocæ* propositiones, quæ in hominum sermone ac scriptis innumeræ sunt, solvi non valent nisi ope *distinctionis*, quæ varios earum sensus diligenter secernit, ut quis verus sit, quis falsus pateat (2).

(1) Classificatio consistit in quodam systemate divisionum successivarum, gradatim dispositarum. Porrò vel est *naturalis*, vel *artificialis*, prout assequitur divisiones ac subdivisiones naturæ ipsius, vel statuit aut fingit inter varia entia quasdam relationes seu analogias incompletas et partim arbitrarias. Licet zoologus vel botanicus semper tendere debeat ad classificationem naturalem, tamen eam difficile assequitur, quia difficile ordinem naturæ apprehendit.

(2) Socrates fertur dixisse : « Si nactus fuero ducem qui rectè partiri sciat, ejus ego vestigia, ut Dei cujusdam, sequar. »

Concludendum est igitur scientias *perfici* quidem ratio-
nio seu probatione, sed habere *fundamentum* in definitione
ac divisione.

CAPUT II

DE JUDICIO

192. Judicium, ut idea, spectari potest vel intra, vel extra mentem, quatenus verbis enunciatur : si prius, *judicii* nomen retinet; si posterius, *propositio* nuncupatur. Dicendum est igitur singulatim de judicio et de propositione.

ARTICULUS I

De judicio, prout intra mentem sumitur.

Præstat dicere 1° de judicii naturâ et elementis; 2° de variis ejus speciebus.

§ I. — De judicii naturâ.

193. Judicium definitur : *Actus intellectûs de duarum idearum convenientiâ vel repugnantia pronuntiantis* (1).

Dicitur 1° *actus intellectûs*, non autem voluntatis; siquidem agitur de veritate, quæ ad intellectum refertur.

Dicitur 2° *actus intellectûs pronuntiantis*; hinc differt a

(1) Judicii nomen est metaphoricum et desumitur ex sententiâ a Judice, in rebus quæ ad justitiam spectant, prolatâ. Hinc D. Thomas : « Dicendum quòd nomen judicii, quod secundum primam impositionem, significat rectam determinationem justorum, ampliatum est ad significandum « rectam determinationem in quibuscumque rebus, tam in speculativis, « quàm in practicis. » (2^a 2e, q. 60, a. 1, ad 1).

simplici apprehensione, quæ aliquid percipit quidem, sed nihil affirmat vel negat.

Dicitur 3° *pronuntiantis de duarum idearum convenientiâ aut repugnantia*. — Vel enim mens duas notiones convenire, vel secum pugnare intelligit, vel harum neque convenientiam neque repugnantiam perspicit. In 1° casu pronuntiat eas inter se convenire; in 2° pronuntiat eas inter se repugnare; in 3° nihil pronuntiat, sed a iudicio abstinet. Ergo rectè iudicium a D. Thomâ definitur: « *Actio intellectûs secundum quam componit et dividit, affirmando et negando.* » (*Qq. disp. de Verit., q. 14, de Fide, a. 1, c.*) Scilicet iudicium affirmativum ideas inter se componit, quia conveniunt secum; negativum contrâ dividit, quia inter se pugnant.

194. Quamobrem, ut quis rectè iudicium *formet*, debet 1 *seorsum* considerare elementa ex quibus constat, subjectum scilicet et attributum; 2 ea conferre, ut videat an inter se convenient necne; quibus impletis *conditionibus*, 3 proferet demum iudicium, iudicis instar, qui libratis hinc inde rationibus, sententiam pronuntiat.

195. *Corollarium*. — Hinc sequitur, iudicium, si *materialiter* accipiatur, *complexum et compositum* esse; sin *formaliter*, *unum et simplex*. Etenim materialiter spectatum, ex pluribus elementis coalescit, scilicet ex duabus ideis inter se comparatis; sed formaliter seu essentialiter non consistit nisi in nexu inter duas ideas, seu potius in affirmatione istius nexûs. Porrò nexûs iste, perinde ac mentis affirmatio, est aliquid unum et simplex.

§ II. — De variis iudicii speciebus.

196. Iudicium considerare licet triplici ex parte, videlicet ex parte objecti, ex parte subjecti et ex parte connexionis inter duas notiones comparatas.

I. *Ex parte objecti*, iudicium dividitur 1° in *verum et falsum*, prout realitati consonat, vel contradicit; 2° in iudicium *existentiæ* et iudicium *attributionis*, prout affirmat simplici-

ter aliquam rem existere, v. g. : *Deus est*; vel de illâ quamdam qualitatem prædicat, v. g. : *Deus est bonus*.

II. *Ex parte subjecti*, præcipua iudicii divisio est : in iudicium *prudens* et iudicium *temerarium*, prout motiva quibus nititur satis vel non satis explorata fuerunt.

III. *Ex parte connexionis inter notiones comparatas*, iudicium dupliciter dividitur : 1° in *affirmativum et negativum*; 2° in *analyticum et syntheticum*.

1. Iudicium dicitur *affirmativum*, quando attributum subjecto convenire asseritur, v. g. : *Deus est bonus*; negativum autem, si asseritur attributum subjecto repugnare, v. g. *Deus non est crudelis*.

2. Iudicia *analytica*, ex græca voce *αναλυσις*, ea sunt in quibus attributum in *ideâ* vel *essentiâ* subjecti continetur; tale est illud iudicium : *Homo est animal rationale*. — At iudicia *synthetica*, ex græcâ voce *συντιθημι*, ea sunt in quibus attributum *addit aliquid notioni vel essentiæ subjecti*; tale est istud iudicium : *Socrates disputat*.

Priora sunt in materiâ *necessariâ* : unde vocantur *a priori*, *absoluta* et *rationalia*; quare, in iis relatio inter subjectum et attributum ratione ipsâ cognosci valet, ex merâ idearum analysi. Posteriora verò sunt in materiâ *contingenti*; unde nominantur *a posteriori*, *hypothetica* et *empirica*; in his igitur, relatio inter subjectum et attributum *experientiâ solâ* potest innotescere.

ARTICULUS II

De iudicio vocabulis expresso, seu de propositione (1).

Dicemus : 1° de naturâ propositionis in genere; 2° de naturâ propositionis *indicativæ*; 3° de illius speciebus; 4° de variis proprietatibus illius relativis.

(1) Cf. Aristotel., *Perihermeneias*, et S. Thom. in hunc librum.